

... on surra, kui oled veel noor

Reedel meie Rahvusooperis esietendunud Charles Gounod' «Romeo ja Julia» (1867) on juba kolmas William Shakespeare'i krestomaatilist armudraamat allikmaterjalina kasutatav teos, mis jõudnud tänavu Estonia repertuaari – märtsis esietendus Sergei Prokofjevi samanimeline ballett, mais Leonard Bernsteinini muusikal «West Side Story».

Selge mõistus keeldub uskumast, et siin on tegu kokkusattumusega. Keegi žanriteülese otsustusjõuga inimene Estonia võimuladvikus näiks maailma kuulsaima armastajapaari teemalisi lavastusi justkui kolleksioneerivat. Või on selle projekti taga (ühtlasi) katse romantikat rehabiliteerida? Pole saladus, et iseäranis ooperiturul on romantismi aktsiad juba pikemat aega vabalanguses – siirad ja naiivsed tunded mõjuvad käesoleval metatasandi mängude, voolavate personaalsete identiteetide ning ideoloogilis-maailmaparanduslike ideede ajastul nii ajast kui arust.

Valdav osa kaasaegsest ooperirežiist lähtub seisukohast, et klassikaliste ooperite puhul on nende dramaturgia kahest mõttelisest poolest – sõnalisest ja muusikalisest – esimene pöördumatult aegunud. Ning ideaalis peaks seda lavastuslike vahenditega üle kirjutama, mõttekaks, tähenduslikuks ja kaasaegseks tuunima.

Käepäraseid ning suuremal või vähemal määral kahetsusväärseid näiteid leiab otsimata ka [Estonia teatri](#) praegusest ja hiljutisest repertuaarist. Viimastel aastatel on meie rahvusooperi laval keeratud mitu ajatut armastuslugu päevapoliitiliseks allegooriaks, tehes kiredraamat kas pooleldi või täielikult kõrvale lükates kriitikat: stalinismile («Tsaari mõrsja»), kolonialismile ja militarismile («Rinaldo»), kapitalismile ja tarbimiskultuurile («Lendav Hollandlane»), religioonile ja võõravihale («Aida»), moraalsele konservatismile («Tannhäuser»), dissidentide tagakiusamisele kaasaja Venemaal («Faust») jne.

«Romeo ja Julia» välja toonud Austraalia päritolu Inglise lavastaja Stephen Barlow näib eelkajastuse põhjal otsustades huvituvat selle teose puhul eelkõige päevapoliitilistest konnotatsioonidest. Lavastuse kodulehel ja kavalehel kirjutab ta saatesõnaks Shakespeare'i «Romeo ja Julia» kohta muuhulgas järgmist: «Kuigi näidend on kirjutatud üle 400 aasta tagasi, toob see vaenulik kirjeldus silme ette poliitika ja ühiskonna üha suureneva vastandumise tänapäeva Euroopas ja mujal, mida süvendab veelgi usaldamatus meie poliitiliste ja majanduslike institutsioonide vastu. See on viinud maailma populismi taassünni ja suurenevate

tsiviilrahutusteni, millest viimane ja kõige jõulisem meeleavaldus leidis aset kollavestide liikumise raames Pariisis.»

See, et inimestel on erinevad poliitilised veendumused, ei saa olla iseenesest probleem. Inimeste ja inimsoo jaoks laiemalt oleks probleem ilmselt hoopis siis, kui ühtegi erimeelsust enam ei oleks – siis oleksime muutunud ajupestud massiks, eelprogrammeeritud masinateks või jõudnud Vahitorni piltidel kujutatud hauajärgsesse paradiisi. Seni kuni inimsugu püsib veel vähemalt kahe isendi näol, püsivad ka erimeelsused. Ja veel: demokraatliku ühiskonnakorralduse puhul ei saa poliitikat ühiskonnast (ehk inimestest) lahutada – katsed väita vastupidist mõjuvad omakorda populismina.

Barlow on toonud Romeo ja Julia loo 15. sajandi Veronast 2019. aasta Pariisi, vaenutsevate perekondade asemel on kujutatud kahte poliitilist vastasleeri – kollaveste ja valitsusmeelseid –, kelle lepitamatu viha üksteise suhtes saab hukatuslikuks kahe nende seast pärineva noore inimese armastusele ning elule. Olles lugenud lavastuse saateteksti, näinud grafitikunsti võtmes lahendatud poliitilise alatooniga plakatikujundust ning kohanud esietenduse eel Estonia peaukse ees seisvaid loosungitega «demonstrante», imbus minu vanamoodsasse lüürikuhinge kurjakuulutav kahtlus, mida etendus ise õnneks eriti ei kinnitanud.

Kaasaja ja kollavestide mängutoomine, mis jääb lavastuse tähendusväljal üksnes vinjetiks ega anna minu silmis loole dramaturgiliselt midagi juurde. Kuid õnneks ei võta ka midagi ära. Üle ääre loksusid üksnes paar näpuganäitavat osutust: nägemusstseenis pöördlaval sõidutatud partei lipuga kirst ning kõnealuse kangatüki toomine Julia magamistoa rõdu alla (esietendusel püüti sellest ühtlasi justkui telki teha).

Tänavakakluse stseenis, kus hukuvad Mercutio ja Tybalt, lähevad segamini laiemad sotsiaalsed probleemid ning tegelaste isiklik vaen. Loo kronotoopi keskajast kaasaega nihutades on muutunud ebausutavaks vähemalt kaks tegevuse arengu ning tegelaste reaktsioonide seisukohast üliolulist nüanssi: isa otsus Julia päevapealt tema enese tahte vastaselt mehele panna (vabadus, mida ükski aaria rassist lapsevanem omaale praegusaja Prantsusmaal enam lubada ei saa) ning ööpäeva kestva surmaune taganud võlurohu kasutamine (meditsiini tase võimaldab sellise aine mõju tuvastada vereproovi käigus, võimalikust lahkamisest rääkimata).

Lavastuse põhihoiak on lüüriline, kahe nimategelase duettide ajal, mida on kokku neli, pole tegijatel olnud soovi neid kuidagi kontseptuaalselt raamida, lavastusliku gafitiga üle kirjutada. Arvestades Gounod' loominguga totaalset sentimentaalsust ning

peaaegu olematut mängulisust, oleks need katsed läinud teravalt vastuollu teose muusikalise dramaturgiaga.

Prantsuse 19. sajandi romantiline ooper, mille ideaalseks esindajaks Gounod' kahtlemata on, mõjub itaalia romantilise ooperiga harjunud kõrvale pisut sümfoonilise ja siirupisena. See on kohati otse lääguseni magusakõlaline ja nooditihe – puhtad meloodiajooned ja rahvamuusikale omane õhuline rütmistatus puuduvad siin peaaegu täielikult. Võrreldes näiteks sama perioodi Verdi muusikadraamadega on muusikaline karakteriloomeline veel sipupükstes.

Estonia orkester kõlas dirigent Arvo Volmeri juhatusel võimsalt ja tasakaalustatult, ehkki kippus teatud numbrite ajal solistidega kergelt pikivahet sisse tõmbama. Mõlemal esietendusel tegid nimiosalised kehastanud solistid ülejäänud seltskonnale seda, mida Michael Jordan ja Scottie Pippen kahepeale 1990. aastatel Chicago Bulls'is oma võistkonnakaaslastele ja vastastele – ehk varastasid kogu show' ja tõid võidu koju, visates kahepeale enamiku meeskonna punktidest.

Nii vokaaltehnilises kui ka visuaalses mõttes harmoneerusid omavahel paremini – ning kohati lausa ideaalilähedaselt – reedesel etendusel laulnud Perrine Madoeuf (Prantsusmaa) ja Nico Darmanin (Malta). Pakkudes seda, mida sisseostetud külalised pakkuma peaksidki: talenti ja kvaliteeti, mida meie oma rahvusoperi trupis hetkel vastavates hääleliikides eriti ei ole.

Pühapäeval samades rollides laulnud Kristel Pärtna ja Valentin Dytiuk (Ukraina) olid paarina esimestes piltides erinevate põhjuste koosmõjul natuke ebausutavad, ent said finaalselt end tegelastena üksteise ning solistidena publiku südamesse lauldud. Minu seni nähtud ja kuulnud Pärtna ooperirollidest oli Julia täiesti uus tase – siin oli vokaalset kandvust, psühholoogilist läbitunnetatust ning dramaatilisi sügavusvarjundeid. Samas suutis ta nii kehaliselt kui vokaalselt mängida veenval, veetleval ning hingemineval moel välja enda kehastatud noore ja süütu tegelaskuju esimese ning ühtlasi viimase kohtumise armastuse ja surmaga.

Avavaatuse finaalsel üksteisele järgnenud rõdu- ja laulatusstseen andsid oma sisemises staatilisuses vähemalt minule lüürilise üledoosi. Dramaatiline pinge sumbus idüllilisele ning leidis laulatuse – kui sakramendi ja sümboolse absoluudi – näol isegi teatava sõlmituse.

Üks vana anekdoot räägib romantikutest, kes vaatavad kõik pornofilmid alati kohusetundlikult ning püüdliselt lõpuni usus ja lootuses, et finaali toob kaasa peaosaliste pulmad. Estonia «Romeo ja Julia» mõlemal esietendusel oli minu istekoha

läheduses mitu sedasorti emotsionaalsete erivajadustega ooperisõpra, kes – küllap uskudes ja soovides õnnelikku lõppu – lahkusid pärast esimest vaatust, säästes end teise vaatuse koledustest.

Siiski pakkus järgnenu lisaks emotsionaalsele ja füüsilisele vägivaldale ning neljale laibale ka Romeo ja Julia magamistoapildi, mille lavaline lahendus oli ilmselt üks sensuaalsemaid, mida äsja 106-aastaseks saanud Estonia saal oma pika ja väärrika ajaloo jooksul näinud. Ehkki peab lisama, et kahel esietendusel oli nii tegelaste (eelkõige Romeo) riietatuse aste kui ka kehakeele seksuaalne aktiivsus pöördvõrdelises suhtes solisti kehamassi indeksiga.

Kahepoolse armastusega esimesest silmapilgust on see häda, et sealt edasi läheb suure tõenäosusega ainult hullemaks. Mäetipult saab minna üksnes allamäge. Taevalik tundepoesia määndub maiseks eluproosaks. Romeo ja Julia liiguvad esimesest kohtumisest ühismatusteni kolme päevaga, jõudmata üksteisest tüdida või väsida, kogemata armumisele järgnevat paratamatut tundepohmelli ning võimalikku kahetsust sooja peaga antud tötuste pärast.

Noorelt suremises, toimugu see elus või teatrilaval, pole midagi head ega õilsat, üksnes traagilist. Ometi õnnestus Estonia lavastusel selle sündmuse sisemine (ning täiesti äraspidine) poeesia ilma liigse dramaatikata lavale kanda, pannes minu peas tiksuma Henrik Visnapuu värsid: «Nii ilus on surra, kui oled noor. / Nii päikesen magama minna. [...] / Said ruttu ju jumala linna.» Jah, mäetipult saab minna ka otse taeva. Kusjuures mahajääjatel on enamasti kurvem kui minejatel.

Mulle meeldis väga nii dekoratsiooni- ja kostüümikunstnik Yannis Thavorise kui ka valguskunstnik Matt Haskinsi töö. Eriti muljet avaldavad ning meelde jäävad olid oma mastaapsuses, värvikirevuses ning detailitäpsuses sünnipäevapeo ja pulmatseremoonia pildid, mille mõjuvusele aitas kaasa mõtestatud töö kooriliikmete liikumise lavastamisel. Olgugi et see lähtus enamasti rohkem stseeni loogikast kui muusikast.

Lavastusliku maitseväärtusena võib välja tuua keskmise sõrmega vehkiva Stéphanie tegelaskuju, kelle ekspressiivne rollijoonis pärines justkui mõnest teisest – ning sootuks noorematele vaatajatele mõeldud – teosest. Sama tegelane muutis oma osalusega tahtmatult koomiliseks muidu üsna realistlikult ning mõtestatult lavastatud võitlusstseenid. Kas lavastamata või lihtsalt möödalavastatud näis Romeot otsiva seltskonna saba purjus kakerdamine Julia rõdu all, mis lasi põneval ning peategelase jaoks eluohtlikul olukorral sumbuda sihtusse jämekoomikasse.

Lavastaja vaimustus Estonia pöördlava võimalustest oli oma teostuslikus väljenduses natuke ebajärjekindel, pakkudes nii suurepäraseid lahendusi (näiteks pildivahetus tänavalt kohtusse), vaieldavaid lahendusi (põõsaste toretsev tiirutamine rõdustseeni alguses, eriti kontrastina eelnenud peopildi välisele monumentaalsusele ja staatilisusele) kui ka teostamata lahendusi (finaalis, Romeo ja Julia suremise stseenis võinuks krüpti seinad muusika pakutud hetkel minema sõidutada, lisades teose emotsionaalsele lõpplahendusele sümbolväärtusega visuaalset ja dünaamilist tuge).

Estonia «Romeo ja Julia» pakub lavastuslikult head balanssi vormilise värskenduse ja sisulise autoritruuduse vahel. See on lavastus, mida vaatama ja kuulama minnes pole publikul vaja karta, et nad end saalis rumala, tagurliku ja/või vanamoodsana tunnevad.

Charles Gounod' ooper

«Romeo ja Julia»

Dirigent [Arvo Volmer](#)

Lavastaja Stephen Barlow

Esietendus [Rahvusooperis Estonia](#) 20. septembril

Sarnased uudised

[... on surra, kui oled veel noor](#)

Postimees 24.09.2019